

ACCENTE PATERICALE CU PRIVIRE LA POVĂȚUIREA ȘI AJUTORAREA APROAPELUI ÎN LUCRAREA POCĂINȚEI

Pr. asist. cercet. dr. Liviu PETCU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

The righteous Fathers didn't want to spiritually enrich themselves solely in the desert, through their asceticism and efforts, but also their kin, be it a monk or a layman. This love of the spiritual father, who claims to bear the sins of his disciples is an outcome/imitation of the fatherly love of God and which can be seen in the entire orthodox spirituality. Indenture in the monastic settlements was the transmission of teachings from fathers to their spiritual followers, in the atmosphere of working together, prayer, asceticism, perpetual ascent in the knowledge of God and the doing of good, following the model of Christ, the Holy Apostles and the Holy Fathers of the first centuries. In the unseen war, they distinguish ways of embracing other people's weakness and learn how to be emphatic, just like God. The one who has true love risks his soul for the redemption of his brother. The spiritual athletes of the desert were unsurpassed in bearing the burdens of each other and thus fulfilling the law of Christ. They would refrain from the cursory nourishment and were affable hospitable for all those who, one way or another, would meet them or enter their cells. They are paradigmatic for us all in this respect also.

Keywords: Paterikon, support, assistance, teaching, hospitality, salvation, prayer, penance.

Una dintre primele întrebări care apar când lecturăm *Apoftegmele Părinților Deșertului* și-i analizăm pe acești bătrâni frumoși¹ este cea despre elitismul experienței lor.

În vremea noastră, cineva ar putea lansa – poate pe drept cuvânt – următoarea întrebare, plecând de la dorința acelor cuvioși părinți ai pustiei de a se retrage din lumea aceasta în singurătate: Este o dovadă de egoism să te retragi în deșert când există

---

¹ Cuvântul „călugăr” provine din grecescul *καλόγερον* și înseamnă „bătrân frumos”. El este un cuvânt compus din două cuvinte grecești *κάλλος* și *γέρον*; *vide* Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, Hachette, Paris, 2000, pp. 399, 1011.

atât de multă suferință în lume? Sunt Părinții și Maicile duhovnicești din deșert figuri antisociale ale Egiptului secolului al IV-lea? Cu certitudine, în *Apoftegme* am putea găsi pasaje care s-ar putea să afirme această descriere. Spre exemplu, avva Sisoe stătea în chilia lui într-o zi, când ucenicul i-a bătut în ușă să-l întrebe ceva. Avva Sisoe strigă la el: „Fugi, Avram, nu intra, acum n-au timp cele de aici”².

Totuși, în același timp, chiar în aceste *Apoftegme* întâlnim cuvintele pline de lumină ale avvei Antonie care zice: „De la aproapele este viața și moartea. Că de vom dobândi pe fratele, pe Dumnezeu dobândim; iar de vom sminti pe fratele, lui Hristos greșim”³. Cum poate să afirme cineva aceasta după ce și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în singurătate? Atunci, răspunsul la întrebarea legată de elitism este că această cale a deșertului nu este un mod de viață egoist, atât timp cât toată lumea participă la aceeași călătorie. Dacă fiecare dintre noi, ca lectori moderni ai acestor străvechi ziceri, în secolul al XXI-lea, ar trece prin stadiul experienței deșertului, atunci am aprecia altruismul bătrânilor care au trăit acolo în secolul al IV-lea.

Chiar și marele cuvios Antonie a ieșit din pustiu doar de două ori în viață: prima dată, ca să susțină martirii, iar a doua oară, ca să-l susțină pe prietenul său, episcopul Atanasie, în argumentarea teologică împotriva ereticului Arie, din secolul al IV-lea. De fapt, aspect poate mai important, avva Antonie s-a îndepărtat de deșertul său atât geografic, cât și spiritual, pentru că a permis și altor ucenici să se adune în juru-i și să îl trateze ca pe îndrumătorul lor duhovnicesc. Poate că ar fi mai corect să spunem că părințele Antonie nu a părăsit niciodată cu adevărat deșertul, chiar dacă se afla în afara lui. Pentru că el vorbește întotdeauna *din deșert*; fiecare cuvânt sau acțiune a sa vin *din deșert*.

---

² Avva Sisoe, „Cuvântul 27”, în *Patericul sau apoftegmele părinților din pustiu*, traducere, studii și prezentări de Cristian Bădiliță, ediția a III-a adăugită, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 332; John Chryssavgis, *The Desert and the World: Learning from the Desert Fathers and Mothers*, în „Greek Orthodox Theological Review”, 53: 1-4, 2008, p. 144.

³ Avva Sisoe, „Cuvântul 11”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folosite ale Sfinților Bătrâni*, Alba Iulia, 1999, p. 7.

Și totuși există o altă perspectivă din care se poate analiza această întrebare despre egoism. Poate că suntem chemați să fim mai *egoști* în viața spirituală. Chiar dacă sună neobișnuit, poate că ar trebui să ne alegem un loc și un timp unde să nu facem nimic altceva decât să ne ocupăm de patimile sufletului și să medităm la Dumnezeu. Poate că ar trebui să ne luăm timp liber pentru noi și pentru Dumnezeu la fel cum o facem – natural și fără măcar să considerăm că ar fi dovadă de egoism – ca să mâncăm, să ne odihnim și să ne relaxăm trupurile. Adevărul este că nu suntem de folos altora sau nouă înșine dacă evităm sau oțitem această etapă a deșertului. Marele nostru poet național Mihai Eminescu, geniul poeziei românești, a înțeles taina, când a scris despre ochiul lăuntric, *locus communis* al spiritualității ortodoxe:

„Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă,
Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș-o schimbă,
La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă” (*Scrisoarea a III-a*).

Cuvioșii și cuvioasele Deșertului – numiți *avva* și *amma* – subliniază necesitatea unui sine integrat. Avva Alonie susținea că suntem chemați să ne reconstruim și să renaștem: „De nu aș fi stricat totul, n-aș fi putut să mă zidesc; adică, de n-aș fi lăsat tot ce mi se pare bun din voința mea, n-aș fi putut să dobândesc faptele bune”⁴. Dacă nu se exersează omul pe sine și începe să cunoască suișurile și coborâșurile luptei cu ispitele, cu păcatele, tacticile luptei duhovnicești sau a războiului nevăzut, dacă nu se roagă, nu meditează la cuvintele dumnezeiești în tăcere și în solitudine, nu poate fi de folos celorlalți. Cel puțin nu pe acest plan.

Izolați și mereu aproape, retrași și mereu iubitori de aproapele, postitori și ospitalieri. Lecția atleților duhovnicești din deșert

În deșert, deseori, toți pustnicii și novicii se adunau pentru rugăciunile în comun și, după aceasta, serveau masa împreună și țineau un gen de întrunire pentru a discuta probleme care îi

⁴ Avva Alonie, „Cuvântul 2”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folosite ale Sfinților Bătrâni...*, p. 39; vezi și John Chryssavgis, *op. cit.*, p. 144 sq.

priveau pe toți. Apoi se întorceau la solitudinea lor, unde își petreceau timpul muncind și rugându-se.

Se susțineau prin munca mâinilor, de obicei împletind coșuri și carpete din frunze de palmier sau din trestie. Acestea erau vândute în orașele din apropiere. Câteodată în *Pateric* se discută probleme legate de activitatea lor și de comerțul pe care îl implica. Milostenia și ospitalitatea erau probleme de importanță maximă și aveau întâietate în fața postirii și rutinelor ascetice personale.

Uneori, cuvioșii îi minunau și îi bucurau și pe îngeri, care-i testau la această virtute a iubirii de aproapele. Astfel, ni se istorisește că, odată, a intrat avva Agaton în cetate să-și vândă puținele vase și a găsit pe un lepros lepădat în cale. „I-a zis lui leprosul: «Unde te duci?», și i-a răspuns avva Agaton: «În cetate, să vând niște vase». Zis-a leprosul: «Fă milostenie, de mă ia acolo!» Și luându-l pe spatele sale, l-a dus în cetate. I-a zis lui acesta: «Unde vei vinde vasele tale, acolo să mă pui». Și a făcut bătrânul așa. Și după ce vindea un vas, zicea bubosul: «Cu cât l-ai vândut?» Și-i răspundea: «Cu atâta». Și-i zicea iarăși: «Cumpără-mi o plăcintă». Și-i cumpăra. Și iar vindea alt vas. Și îi zicea leprosul iarăși: «Dar acesta cu cât?» Și-i răspunse bătrânul: «Cu atâta». Și-i zicea: «Cumpără-mi acest lucru». Și-i cumpăra. Deci după ce a vândut toate vasele și voia să se ducă, i-a zis bubosul: «Te duci?» Și i-a răspuns lui: «Da!» Și i-a zis din nou: «Fă iarăși milostenie, de mă du unde m-ai găsit!» Și luându-l pe spatele lui, l-a dus la locul lui. Și i-a zis: «Binecuvântat ești Agatoane, de Domnul în cer și pe pământ». Și ridicând ochii săi, pe nimeni n-a văzut. Că a fost îngerul Domnului care a venit să-l ispitească”⁵.

Alteori, îngerii îi înștiințau de marea răsplătire a Domnului pentru neasemuita lor dragoste de frate. „Un monah avea sub ascultare un alt monah care era într-o chilie departe cu zece mile. Deci i-a zis lui gândul: «Cheamă-l pe fratele să vină să ia pâinea». Și iarăși a socotit: «De ce pentru pâine să supăr eu pe fratele să vină zece mile? Mai vârtos să o duc eu». Și luând-o, a plecat la el, dar mergând, s-a lovit cu piciorul de o piatră și, rănindu-i-se degetul, curgea sânge mult. De durere a început să plângă. Atunci

⁵ Avva Agaton, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folosite ale Sfinților Bătrâni...*, 30, p. 30.

îndată a venit la el îngerul, zicând: «De ce plângi?» Iar el arătându-i rana, a zis: «Pentru aceasta plâng». Zis-a îngerul: «Nu plânge pentru aceasta, că pașii tăi pe care îi faci, pentru Domnul se numără și spre marea răsplătire înaintea feței lui Dumnezeu se văd». Atunci, mulțumind pustnicul lui Dumnezeu, călătorea bucurându-se. Și venind la fratele, i-a adus pâinile și i-a povestit lui iubirea de oameni a lui Dumnezeu și dându-i pâinea, s-a întors. A doua zi luând iarăși pâine, a plecat la alt monah să o ducă. Și s-a întâmplat de venea și acela la el și s-au întâlnit pe cale amândoi. Astfel a zis cel ce mergea, către cel ce venea: «O comoară avem și ai căutat să mi-o furi?» Și el a zis lui: «Au doară ușa cea strâmtă numai pe tine te încapă? Lasă-ne și pe noi să venim împreună cu tine». Și îndată vorbind ei, li s-a arătat îngerul Domnului și le-a zis: «Prigonirea aceasta a voastră s-a suit la Dumnezeu ca un miros de bună mireasmă!»⁶.

Altădată, câțiva frați vorbeau despre dragoste, iar avva Iosif le-a zis: „Oare știm noi ce este dragostea?”. Și l-a dat exemplu pe avva Agaton. Acesta avea un cuțit și a venit la el un frate care i-a lăudat cuțitul, iar avva nu l-a lăsat să plece până când n-a luat și cuțitul⁷. Același avvă Agaton a rostit următoarea zicere antologică și greu de urmat: „De mi-ar fi fost cu puțință să găsesc un bubos să-i dau trupul meu și să iau pe al lui, bucurie aș fi avut, căci aceasta este dragostea cea desăvârșită”⁸. Se mai spunea iarăși despre dânsul că, venind odată în cetate să-și vândă vasele, adică lucrul mâinilor sale, a găsit pe un om străin, lepădat pe uliță și bolnav, neavând cine să-l cerceteze. Și a rămas bătrânul cu dânsul luând o casă cu chirie și din lucrul mâinilor sale plătea chiria, iar ce-i mai rămânea cheltuia pentru necesitățile bolnavului. Și a continuat în acest fel patru luni, până când s-a vindecat bolnavul. Și așa bătrânul s-a dus la chilia sa cu pace⁹.

Nenumăratele ziceri care sunt mărturie a acestei amiabilități inimoase ar trebui să fie suficiente pentru a răspunde acuzelor

---

⁶ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 375.

⁷ Avva Iosif, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 25, p. 74.

⁸ Avva Agaton, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 26, p. 29.

⁹ *Ibidem*, 27, p. 29.

că acești oameni și-ar fi urât semenii. Părinții erau pe deplin încredințați că nimeni nu trebuie să judece pe semenul său, că nimeni nu cunoaște pocăința de taină a fiecăruia și sfârșitul lui pământesc. „Cu mai mulți ani în urmă, în Chilia Sfintei Treimi de la Schitul Sfânta Ana trăiau cinci frați de sânge. Din pizma satanei, ei au început să se certe între ei în așa fel încât au ajuns să fie cunoscuți ca aducători de tulburare. Ei însă își cereau iertare unul de la altul în fiecare noapte și astfel au fost iertați. Mulți ani au trecut în acest fel. Apoi, într-o zi, nu s-a mai auzit nici un zgomot în chilia lor. În acea noapte, egumenul schitului a fost înștiințat în somn că toți cei cinci frați au adormit în Domnul. El a mers cu alți părinți la chilie și a văzut că era adevărat. Toți cinci au plecat la Domnul, făcând plecăciune, în timp ce și cereau iertare unul de la celălalt. Dumnezeu Cel Milostiv i-a luat la El chiar după Vecernie. Astfel, Dumnezeu a arătat un semn despre dreptate și mântuire, o dovadă a corectitudinii și răbdării Sale, un semn că nimeni nu trebuie să judece pe semenii săi”¹⁰. Ei, care trăiau într-o pocăință perpetuă, îl puteau iubi pe aproapele lor cuprins de lipsuri și imperfecțiuni, pentru că empatizau cu acesta. „Iacov Persanul zis-a avvei Dioscor din muntele Nitriei: «Cum trebuie oare să-l iubești pe om?» Iar avva Dioscor i-a zis lui: «Dacă omul nu-și va pune mâinile pe cap și nu va spune: «Am păcătuit», nu-l va putea iubi pe aproapele său ca pe sine însuși»”¹¹. Iubindu-l pe aproapele păcătos și urând doar păcatul acestuia din urmă, nefărtații diavoli stăteau, biruiți, la picioarele lor. „Zis-a un frate: Pe când avva Ioan de la Chilia era pe moarte, eu i-am zis lui: «Avvo, Părinte, nu-mi spui o vorbă prin care să mă pot mântui?». El mi-a zis așa: «Îți voi spune un cuvânt și de îndată spus îți va ajunge ca să fii mântuit». I-am mai zis: «Care este acesta, Părinte?». Iar el mi-a spus: «Mergi, iubește-ți aproapele ca pe tine însuși și toți vrăjmașii tăi vor fi la picioarele tale»”¹².

¹⁰ Arhim. Ioanikkios Kotsonis, *Patericul Atonit*, traducere de Anca Dobrin și Maria Ciobanu, Editura Bunavestire, Bacău, 2000, p. 251.

¹¹ *Pateric. Ziceri inedite ale părinților pustiei, greci, etiopieni, armeni, sirieni, latini, copți*, traducere de Bogdan Căndea și Eugenia Căndea Șerbanovici, Editura Anastasia, București, 2009, p. 335.

¹² *Ibidem*, p. 335.

Cultivând ca nimeni altcineva virtutea iubirii de aproapele, cuvioșii câștigau mari daruri dumnezeiești, deși, în smerenia lor, unii se considerau oameni păcătoși ce nu au dobândit pe deplin virtutea iubirii de semeni. Un frate l-a întrebat pe un părinte oarecare pentru ce frații care se ostenesc prin pustie și prin mănăstiri nu pot câștiga darurile lui Dumnezeu precum câștigau părinții cei de demult. Răspuns-a lui bătrânul, zicând: „Fiule, părinții cei de demult aveau dragostea frățească cea desăvârșită și fiecare ridica în sus, spre cer, pe fratele său. Acum, fiindcă s-a stins dragostea între preoți fiecare îl trage în jos pe fratele său, și pentru aceea nu câștigă frații noștri darul lui Dumnezeu ca părinții cei de demult”¹³.

Într-adevăr, în deșert era mai multă iubire adevărată, mai multă înțelegere și blândețe decât în orașe, unde, ca și astăzi, fiecare lupta pentru el însuși.

Aspectul este cu atât mai relevant, cu cât esența mesajului creștin este dragostea, solidaritatea, milostenia, unitatea în Hristos. Misticii creștini din toate timpurile au căutat și au descoperit nu numai unificarea propriei ființe, nu numai uniunea cu Dumnezeu, ci și uniunea cu ceilalți în Duhul lui Dumnezeu. A căuta unirea cu Dumnezeu, care ar implica o separare totală, atât în spirit, cât și în trup, de restul umanității, ar părea unui sfânt nu numai absurdă, dar chiar opusul sfințeniei. Izolarea în sine, incapacitatea de a te apropia de alții, ar însemna incapacitate pentru orice formă de transcendență de sine. Să fii astfel prizonierul propriei identități înseamnă, de fapt, să sălășluiești în iad. Relevantă este, în acest sens, atât întrebarea unui tânăr monah, cât și răspunsul bătrânului: „Un frate oarecare l-a întrebat pe un părinte, zicând: «Cum și în ce chip este, părinte, dragostea de frați? Dar nedragostea?» Răspuns-a lui bătrânul: «Dragostea de frați aceasta este, fiule: să îndemni pururea și să înveți și să povățuiești și pe fratele tău, mai ales pe cel mai tânăr și de curând călugărit, la calea mântuirii și spre faptele cele bune, folositoare și plăcute lui Dumnezeu și să mângâi pe cel necăjit, supărat și deznădăjduit, să cercetezi pe cel bolnav și să adăpostești pe cel străin. Aceasta este dragostea frățească și acestea sunt, fiule, faptele dragostei frățești. Iar nedragostea frățească aceasta este: a nu purta grijă pentru cercetarea,

---

¹³ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 376.

îndemnarea, învățătura și povățuirea celor mai tineri spre calea mântuirii și spre faptele cele bune și folositoare și plăcute lui Dumnezeu și a nu mângâia, după putința ta, pe cel scârbit, supărat și deznădăjduit, a nu odihni pe cel străin, a nu cerceta pe cel bolnav, ci numai de sine și pentru sine a te îngriji. Cel ce face acestea este iubitor de sine, nu de frați. Aceasta este, fiule, dragostea de frați, pentru care Dumnezeu ridică și ia darul Său de la purtătorii în zadar ai cinului și numelui călugăresc¹⁴.

În întregul *Pateric* găsim o insistență repetată pe primatul iubirii față de orice altceva din viața spirituală: față de cunoaștere, *γνώσις*, ascetism, contemplare, solitudine, rugăciune. De fapt, iubirea este viața spirituală și, fără ea, toate celelalte strădanii ale duhului, oricât de grandioase, sunt golite de conținut și devin doar iluzii. Cu cât sunt mai grandioase, cu atât mai periculoasă este iluzia. Părinții știau prea bine că fără iubire nu pot dobândi nici pacea sufletului. „«Noi suferim pentru că nu avem dragoste. Cel care nu iubește nu are pace, chiar dacă îl așezi în Rai» – a spus un părinte¹⁵. În *Patericul atonit* ni se prezintă, printre altele, o zicere interesantă, în sensul acesta, de la părintele Modest, un viețuitor al obștii monahale de la Konstamonitu, un învățător neobosit al dragostei dumnezeiești. Toate predicile sale erau fundamentate pe dragoste, centrul vieții duhovnicești. Deseori spunea: „Până când nu simțim că toți oamenii sunt frații și surorile noastre, iar noi suntem frații și surorile lor, Sfântul Duh nu Se va sălășlui niciodată în inima noastră. Dumnezeu iubește pe toți oamenii la fel, pe cel mai mare păcătos și pe cel mai sfânt om. În același fel ar trebui să îmbrățișăm pe oricine în inima noastră. Dragostea rabdă, dăruiește, îndură. «Dumnezeu este dragoste»¹⁶.

Milostenia Părinților deșertului nu ni se prezintă în efuziuni neconvingătoare. Dificultatea și magnitudinea iubirii față de ceilalți sunt recunoscute întotdeauna și nu sunt niciodată minimalizate. „S-au dus odinioară trei frați la seceriș și și-au luat lor șaizeci de măsuri de arătură. Unul dintre ei s-a îmbolnăvit în chiar ziua dintâi la chilia sa. Și a zis unul din doi celuilalt: «Iată, frate, vezi

¹⁴ *Ibidem*, pp. 378-379.

¹⁵ Arhim. Ioanikkios Kotsonis, *op. cit.*, p. 14.

¹⁶ *Ibidem*, p. 25.

că s-a îmbolnăvit fratele nostru! Silește-ți tu puțin gândul și eu și vom secera partea lui prin rugăciunile sale!» După ce s-a sfârșit lucrul, vrând să meargă și să-și ia plata l-a chemat pe fratele, zicând: «Vino, ia-ți plata ta, frate!» Acela a zis: «Care plată să iau, nesecerând?» Iar ei au zis: «Cu rugăciunile tale am făcut și secerișul tău și vino, ia-ți plata ta!» El însă nu credea. Deci multă îndoială făcându-se între dânșii, s-au dus să se judece la un bătrân mare. Și i-a zis fratele: «Părinte, am mers toți trei să secerăm și în ziua cea dintâi m-am îmbolnăvit și mă silesc frații pe mine care nici un ceas nu am secerat să iau plata pentru secerișul pe care ei l-au secerat». Și au zis (ceilalți doi, *n.n.*): «Toți trei am luat șaizeci de măsuri de arătură să le secerăm. Și de am fi fost toți trei nu am fi putut să le secerăm, iar cu rugăciunile fratelui amândoi degrabă am săvârșit secerișul». Noi îi zicem lui: «Ia-ți plata ta», dar el nu vrea. Iar bătrânul auzind s-a minunat și a zis fratelui celui ce era împreună cu ei: «Sună să se adune toți frații!» Și după ce au venit toți, le-a zis lor bătrânul: «Veniți, fraților, auziți astăzi judecată dreaptă!» Și le-a vestit lor toate. Iar ei l-au obligat pe fratele să-și ia plata și să facă cu ea ce va voi. Și s-a dus fratele plângând și mâhnit¹⁷.

Este dificil să-i iubești pe ceilalți, dacă e să considerăm iubirea în sensul deplin al cuvântului. Iubirea reclamă o transformare interioară totală – pentru că, fără aceasta, nu putem ajunge să ne identificăm cu fratele nostru. Trebuie să devenim, într-un sens, persoana pe care o iubim. Și asta implică un tip de moarte a propriei noastre ființe, a propriului nostru sine. Indiferent cât de tare încercăm, rezistăm acestei morți: ripostăm cu mânie, cu răzbunare, cu solicitări, cu ultimatumuri. Căutăm orice scuză ne convine ca să ne eliberăm de dificila sarcină. Dar în *Verba Seniorum* sau *Pateric* citim despre avva Ammonas care și-a petrecut paisprezece ani rugându-se să-și depășească mânia sau, mai curând și mai semnificativ, să fie izbăvit de această slăbiciune. Citim despre avva Serapion care și-a vândut ultima carte, o copie a Evangheliilor, și a dăruit banii săracilor, vânzând astfel „chiar cuvintele care îi spuneau să vândă totul și să dea săracilor”. Un alt avva a admonestat aspru niște călugări care ajutaseră la aruncarea în închisoare a

¹⁷ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folosite ale Sfinților Bătrâni...*, p. 383.

unui grup de jefuitori și, ca rezultat, sihaștrii rușinați au pătruns cu forța în închisoare și i-au eliberat pe deținuți. Lecturăm adesea despre stareți, cum ar fi avva Moise, care refuză să se alăture condamnării publice a delincvenților. În dreptul său, în *Pateric*, citim, printre multe altele, și următoarea întâmplare. „Un frate, odată, a greșit în Schit și făcându-se adunare a trimis către avva Moise, dar el nu voia să vină. Deci a trimis către dânsul preotul zicând: «vino, că te așteaptă norodul!». Atunci el, sculându-se, a venit și, luând o coșniță găurită și umplând-o cu nisip, o purta. Iar ei ieșind în întâmpinarea lui, i-au zis: «Ce este aceasta, părinte?» Zis-a lor bătrânul: «Păcatele mele sunt înapoia mea curgând în jos și eu nu le văd, dar am venit astăzi să judec păcatele străine». Și ei, auzind, n-au grăit nimic fratelui ci l-au iertat”¹⁸.

Dacă aveau loc astfel de proteste, e evident că existau și motive pentru ele. Spre sfârșitul secolului al V-lea, Sketis și Nitria deveniseră orașe monahale rudimentare, cu legi și pedepse. De ramurile unui palmier din afara bisericii din Sketis atârnavă trei bice: unul, pentru pedepsirea călugărilor delincvenți, altul pentru pedepsirea hoților, iar al treilea pentru vagabonzi. Dar erau și mulți călugări precum avva Moise care nu erau de acord; și aceștia erau cu adevărat sfinții. Ei reprezentau idealul „anarhist” al deșertului. Poate cei mai memorabili dintre toți erau cei doi bătrâni frați care locuiau împreună de ani de zile fără a se certa vreodată și care au decis „să se certe și ei ca toată lumea”, dar pur și simplu n-au reușit¹⁹.

Numeroase ziceri din *Apophthegmata Patrum* se ocupă de alimentație și post. Era un subiect fierbinte. Există rapoarte despre călugări care mâncau doar o dată la două, patru, chiar la șapte zile. „Zis-a un Bătrân: «Dacă un om mănâncă o dată în zi, atunci el este monah; dacă mănâncă de două ori în zi, este om trupesc, iar de mănâncă de trei ori, este asemenea necuvântătoarelor»”²⁰. Rămânem cu impresia că încercau să testeze limitele rezistenței umane. Avva Pimen, unul dintre marii temperați ai Sketisului,

¹⁸ Avva Moise, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, pp. 150-151.

¹⁹ Thomas Merton, *The Wisdom of The Desert*, Burns & Oates, 1997, p. 25 et passim.

²⁰ *Pateric. Ziceri inedite ale părinților pustiei...*, p. 338.

critica astfel de extreme. Admitea experimentele din trecut, susținând că Părinții au încercat limitele posibilului și au descoperit că preferau să mănânce în fiecare zi, dar o cantitate mică. Ne-au lăsat această cale regală, care este ușoară”²¹.

Este posibil ca Pimen să o fi considerat ușoară după standardele deșertului, dar dieta normală a călugărilor era cel puțin austeră. Mâncau două felii mici de pâine pe zi – cele două felii împreună cântărind circa jumătate de kilogram²². Această pâine putea fi păstrată luni de zile, dar devenea tare ca piatra (să ne amintim că Sfântul Antonie avea o rezervă pentru șase luni din această pâine depozitată în locașul său din deșert). Dacă era necesar, călugării o înmuiau în apă pentru a o face comestibilă²³. De asemenea, își garniseau pâinea cu sare – o necesitate absolută în deșert. Uneori, călugării de la Sketis foloseau ulei de măsline, dar în cantități ne semnificative²⁴. Avva Serapion a zis despre sine următoarele: „Înainte de a ajunge monah, pe când mă aflam în tinerețe într-o chinovie, vreme de douăzeci și cinci de ani, mâncat-am la fiecare masă doar o prescură”²⁵.

Cu toții se fereau de săturare și de îmbuibare, căci cel ce se îmbuibă cu hrana cea îmbelșugată și cu băutura începe a nesocoti rugăciunea și nu poate să poarte război cu gândurile sale²⁶. Nerespectarea postului sau înfrânării de la alimente era considerată a fi ușa din spate pentru eliberarea pasiunilor trupești. Foamea și privegherea „curăță cugetul de gândurile cele stricăcioase, iar trupul de împunsăturile diavolești și astfel fac lăcaș Sfântului Duh”²⁷. Pentru cei mai în vârstă, mâncarea și băutura preferată erau umiliința și lacrimile: „Zis-a un bătrân oarecare: «Se bucură călugărul tânăr, când se apropie ziua vreunui praznic, știind că atunci o să se pună la masă bucate mai bune, iar celui ce este

²¹ Avva Pimen, în *Apophthegmata Patrum*, în col. *Patrologia Graeca* (P.G.) LXV, col. 281-284.

²² *Verba Seniorum*, coll. *Patrologia Latina* (P.L.) 73, col. 907; P.G. LXV, col. 283; Thomas Merton, *op. cit.*, pp. 176-177.

²³ *Apophthegmata Patrum...*, col. 104-105.

²⁴ *Ibidem*, col. 272.

²⁵ *Pateric. Ziceri inedite ale părinților pustiei...*, pp. 335-336.

²⁶ *Ibidem*, p. 363.

²⁷ *Ibidem*.

adevărat călugăr, mâncarea cea mai bună și băutura lui sunt umilința și lacrimile»²⁸.

În timpul săptămânii, călugării nu beau vin, ci numai apă, și aceasta în cantități limitate. Sunt menționate legumele, în special linte și fasolea, și fructele, cum ar fi smochinele, dar acestea par să fi fost rezervate pentru vizitatori sau pentru cei bolnavi. Această dietă, oricât de austeră ne-ar părea, nu diferea mult de cea a unui țaran egiptean sărac²⁹.

Călugării se relaxau la venirea călătorilor. Odată, un vizitator și-a cerut iertare de la gazda sa (un anahoret) pentru că l-a făcut să-și întrerupă „regula” postului și rânduiala sa, în genere. Celălalt răspunzând, i-a zis: „Rânduiala mea este să te odihnesc pe tine și să te petrec cu dragoste”³⁰. O altă zicere pare să decurgă din aceeași atitudine. Astfel, la avva Pimen a venit odată un frate întru a doua săptămână din Postul Mare și mărturisindu-și gândurile și dobândind odihnă, i-a zis: „Puțin de nu m-am împiedicat să vin aici astăzi». Și i-a zis lui bătrânul: «Pentru ce?» Zis-a fratele: «Am gândit nu cumva pentru post nu-mi vei deschide». I-a zis lui avva Pimen: «Noi nu ne-am învățat a închide ușa cea de lemn, ci mai vartos ușa limbii»³¹.

Vizitatorii erau întâmpinați cu o plecăciune. Conform avvei Apollo, trebuie să te pleci în fața vizitatorilor pentru că nu în fața lor ne plecăm, ci în fața lui Dumnezeu: „trebuie să ne închinăm fraților ce vin la noi; căci nu lor, ci lui Dumnezeu ne închinăm. Căci se zice că dacă ai văzut pe fratele tău, ai văzut pe Domnul Dumnezeuul tău... Și când îi primiți, să-i siliți spre odihnă”³². Dacă vizitatorii veneau de la o anumită distanță, li se dădea apă, pâine, chiar și o masă gătită. Să servești o masă gătită în timpul săptămânii însemna o încălcare scandaloasă a obiceiurilor monahale, dar caritatea ospitalității avea întotdeauna întâietate³³. Vizitele

²⁸ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 301.

²⁹ *Apophthegmata Patrum...*, col. 287-288.

³⁰ Cf. Dom Lucien Regnault, *Les chemins de Dieu au désert*, 8/7, Éditions de Solesmes, 1992, p. 207.

³¹ Avva Pimen, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 58, p. 187.

³² Avva Apollo, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 3, p. 40.

³³ *Apophthegmata Patrum...*, col. 288.

puteau fi chiar frecvente. Avva Casian a vizitat odată un bătrân, care i-a spus că era cel de-al șaselea vizitator pe care bătrânul îl hrănise în ziua aceea: „Ne-am dus la alt bătrân și ne-a făcut pe noi de am gustat și ne îndemna după ce ne-am săturat să mai mâncăm. Iar eu zicând că nu mai putem, el a răspuns: dar eu, venind frații, de șase ori am pus masa și îndemnând pe fiecare, împreună mâncam și încă îmi este foame. Dar tu odată mâncând, atât te-ai săturat încât să nu mai poți mânca?³⁴”. Aici se observă dragostea ferventă a bătrânului, dar și adâncă lui smerenie. Ca să-l îndemne pe vizitator să servească, bătrânul se smerea pe sine zicând că a mâncat de șase ori și încă îi este foame.

Însă, chiar dacă manifestau dragoste de aproapele înflăcărată și erau ospitalieri, aceasta nu era pentru dânsii în relația cu ceilalți sau cu străinii un *do ut des*. Părinții din deșert, dintre care unii erau foști păgâni, renunțaseră la orice spiritualitate a *quid pro quo*-ului. Nu se așteptau să primească în cetate aceeași ospetie. Astfel, un bătrân și-a prevenit ucenicul zicând: „De ți se va întâmpla o călătorie la un loc străin, între oameni necunoscuți și făcându-se seară, vei merge la oameni ca să găzduiești și să te odihnești și nimeni nu te va primi în casă, fiind străin, tu nu te scârbi. Ci zi în gândul tău așa: De aș fi eu vrednic, Dumnezeu mi-ar face mie odihnă și i-ar îndemna pe oameni de m-ar primi³⁵”.

Urmând sfinților din vechime, cuvioșii noștri români, nevoitori în mănăstirile, schiturile sau în chiliile din munții ori în bordeiele din păduri se înfrânau de la hrana cea trecătoare și erau afabili ospitalieri pentru toți cei care, într-un fel sau altul, îi întâlneau ori le călcau pragul chiliei.

Când frații din mănăstire îl întrebau pe părintele Cleopa Ilie de la Mănăstirea Sihăstria ce mânca pe când era la pustie, părintele spunea că îi aducea un pădurar cartofi și el făcea socoteala să-i ajungă cam unul pe zi. Dar unui părinte duhovnicesc apropiat i-a spus că a mâncat și pământ, dar nu voia să mai știe ceilalți³⁶. Un alt mare părinte cuvios al Ortodoxiei românești, anume părintele Vichentie Mălău de la Mănăstirea Secu († 1945)

---

³⁴ Avva Casian, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 3, p. 128.

³⁵ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 275.

³⁶ Arhim. Ioanichie Bălan, *Patericul românesc...*, p. 758.

era de părere că monahul „trebuie să mănânce un singur fel de mâncare și acela cu multă înfrânare. La fel și haine să aibă numai două, una de lucru și alta de biserică, și acelea să fie simple”³⁷.

Un alt model de viață duhovnicească pentru călugări a fost și părintele Damian (Țăru, de la Mănăstirea Secu-Neamț, † 1964). El nu mânca niciodată stând pe scaun, ci șezând în picioare. Uneori, când îi aducea mâncare de la trapeză, zicea bătrânul: „Nu mai încetezi cu mâncarea asta? Ia, părinte, și mănâncă! Este caldă! - îl îndemna ucenicul. După ce gusta puțin, în atelierul de tâmplărie, răspundea: Parcă îi lipsește ceva la mâncarea asta, că n-are nici un gust. Pune-o colo în dulap. Mai spre seară nu știu cine o drege acolo, că tare este bună. Seara, însă, părintele uita să mai mănânce și ucenicul ducea mâncarea înapoi”³⁸.

În ceea ce privește ospitalitatea românească, din multitudinea de paradigme, redăm aici una singură. Când protosinghelul Ghervasie Hulubariul de la Mănăstirea Agapia Veche († 1973) a fost întrebat cum pot călugării și frații să-i împace și să-i mulțumească pe toți mireni care vin la ei la mănăstire, bătrânul le-a lansat tuturor un părintesc îndemn: „Părinților, să-i primim pe toți cu inimă bună, fără deosebire. Să le dăm o vorbă bună, un sfat, o binecuvântare și, dacă putem, ceva de mâncare. Căci, atunci când vor pleca, vor zice între ei: «Ce oameni buni! Ce bine ne-au primit!». Și se va preamări Dumnezeu și pe calea asta. Iar dacă nu-i primim cu dragoste, se vor sminti de noi și se va huli Dumnezeu prin noi. Că noi prin oameni, prin creștini, ne ridicăm și tot prin ei ne coborâm. Mediul înconjurător ne pune nota, bună sau rea. Nu trebuie să fugim de mireni, că ei nici într-un caz nu pot trăi fără noi, fără preoți. Să ne sprijinim unii pe alții”³⁹.

„Cum suntem datori să ne rugăm?” Rugăciunea ajută atât la lucrarea pocăinței și a despătimirii, cât și la cultivarea virtuților

Deșertul oferă noi dimensiuni perspectivei despre viața noastră, lumea noastră și despre Dumnezeu. În special, calea deșertului ne învață cum să ne rugăm: cum să stăm în fața lui Dumnezeu,

³⁷ *Ibidem*, p. 568.

³⁸ *Ibidem*, p. 620.

³⁹ *Ibidem*, p. 641.

cum să-I vorbim și, mai presus de toate, cum să tăcem în fața Lui. Ne amintește că Fiul lui Dumnezeu a fost născut în iesle și apoi Se sălășluiește în suflete doar în absența mândriei, patimilor, măștilor, iluziilor și imaginilor false. În mod paradoxal, Dumnezeu umple vidul nostru lăuntric. El apare când nu suntem prea plini cu alte atașamente și distrageri, când nu suntem plini de noi înșine.

Una dintre lecțiile pe care le învățăm despre rugăciune din experiența bătrânilor deșertului este că rugăciunea în sine nu este un lucru facil. „L-au întrebat frații pe avva Agaton, zicând: «Care faptă bună, părinte, are mai multă osteneală?» Zis-a lor: «Iertați-mă, eu socotesc că nu este altă osteneală ca rugăciunea către Dumnezeu. Căci totdeauna când voiește omul să se roage, voiește vrăjmașul să-l taie pe el, căci el știe că nu se împiedică de altceva, fără numai de rugăciunea cea către Dumnezeu. Și toată petrecerea pe care o va face omul, răbdând întru dânsa, dobândește odihna. Iar rugăciunea până la răsuflarea cea de pe urmă are trebuință de nevoință»⁴⁰. Bineînțeles, rugăciunea continuă nu înseamnă să nu faci nimic altceva decât să te rogi, însă să faci totul pe fondul rugăciunii, în timp ce te rogi. Și atunci toate gândurile, cuvintele, faptele vor fi inspirate de Dumnezeu. Faci totul *în compania* lui Dumnezeu. Atunci înseamnă că totul este inclus în rugăciune, că rugăciunea însoțește tot ceea ce face persoana. „Au venit odată la avva Luchie cel din Ennat niște călugări ce se zic evhite, adică rugători. Și i-a întrebat pe ei bătrânul: «Care e lucrul mâinilor voastre?» Iar ei au zis: «Noi nu pipăim lucrul cu mâinile, ci precum zice apostolul, neîncetat ne rugăm (I Tes. 5, 17)». Și a zis bătrânul: «Nu mâncați?» Și au zis: «Da, mâncăm». Și le-a zis lor: «Apoi când mâncați, cine se roagă pentru voi?» Iarăși le-a zis lor: «Nu dormiți?» Și au zis: «Da, dormim». Și a zis bătrânul: «Apoi când dormiți, cine se roagă pentru voi?» Și nu au găsit să-i răspundă la aceasta. Și le-a zis lor: «Iertați-mă, iată nu faceți cum ziceți. Iar eu vă arăt vouă că lucrând lucrul cu mâinile mele, neîncetat mă rog. Șed cu ajutorul lui Dumnezeu, muindu-mi puțințele smicele ale mele și împletindu-le funie, zic: «Miluiește-mă,

⁴⁰ Avva Agaton, „Cuvântul 9”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 26.

Dumnezeule, după mare mila Ta și după mulțimea îndurărilor Tale, șterge fărâdelegea mea!» (Ps. 50)». Și le-a zis lor: «Nu este rugăciune aceasta?» Și ei au zis: «Este». Și a adăugat bătrânul: «Când petrec toată ziua lucrând și rugându-mă, fac mai mult sau mai puțin decât șaisprezece bani. Și dau dintr-înșii la ușă doi și ceilalți îi cheltuiesc la mâncare. Și se roagă pentru mine cel ce ia doi bani, când mănânc sau dorm. Și cu darul lui Dumnezeu se împlinește în mine cuvântul acela ce zice: «neîncetat vă rugați!»⁴¹. Alții, cei mai mulți au înțeles și au transpus în faptă *ad litteram* îndemnul Sfântului Apostol Pavel de a se ruga neîncetat (I Tes. 5, 17). Astfel, au devenit ei înșiși rugăciune, o rugăciune întrupată. Atât de des rosteau rugăciunea, încât gândul la Dumnezeu și rugăciunea îi însoțeau chiar și în timpul somnului.

Totuși, așa cum deșertul era un angajament la un mod de viață cu totul deosebit, rugăciunea este realizarea faptului că nu succesul, ori realizările, ori productivitatea – încurajate de societate – sunt cele care contează cel mai mult. Rugăciunea este acceptarea fragilității și eșecului – mai întâi în noi înșine, apoi în lumea din jurul nostru. Când suntem capabili să ne acceptăm defectele, fără pretenții și fără pretexte, atunci suntem capabili să îmbrățișăm și defectele altora, apreciind pe toți, fără excepție. Rugăciunea înseamnă să înveți să trăiești, fără să te aștepți la rezultate; înseamnă să înveți să fii, fără să ceri să ai. Nu putem trăi, iubi, exista, dacă nu suntem consumați de un angajament total. „Zis-a avva Iosif (de la Panefo) lui avva Lot: «Nu poți să te faci călugăr de nu te vei face ca focul, arzând tot»⁴².

Acolo unde avva Iosif spune „monah”, am putea citi „ființă umană”. Trebuie să ne amintim că modul monahal de viață este „viața după Evanghelie”⁴³. Toți sunt chemați să răspundă chemării

⁴¹ Avva Luchie, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 134.

⁴² Avva Iosif de la Panefisi, „Cuvântul 6”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 118.

⁴³ Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 207, 2, traducere, introducere, note și indici de Pr. prof. T. Bodogae, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 16, EIBMBOR, București, 1988, pp. 425-426. Astfel, călugărul este succesorul mucenicului, al cărui sacrificiu este descris ca fiind „un martiriu după Evanghelie”. A se vedea J. B. Lightfoot (ed.), *The Martyrdom of Polycarp*, în *The Apostolic Fathers*, cap. 1, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1956.

lui Hristos la mântuire. Circumstanțele răspunsului pot varia extern, dar calea este în esență una singură. În viața spirituală nu există o distincție netă între monahal și ne-monahal; viața monahală este pur și simplu viața creștină, trăită într-un anumit mod. Totuși, din când în când, străfulgerări înfricoșătoare și intuiții luminoase relevă linia de distincție între monahal și noi înșine; din când în când, diferențele se ridică la suprafață ca să ne amintească faptul că sihastrul este o figură profetică. Și atunci, ne amintim că drumurile sau căile Părinților și Maicilor Deșertului nu sunt *căile lumii*, chiar dacă au trăit *în lume*. Focul descris de avva Iosif a *consumat* bătrânii deșertului; asta i-a atras de la bun început.

Și totuși, când vine vorba să sfătuiască pe alții cum să se roage, Părinții și Maicile Deșertului sunt simpli și practici. Sfatul lor este: „Rugați-vă!” Avva Macarie a fost întrebat de câțiva frați: „Întrebat-au unii pe avva Macarie, zicând: «Cum suntem datori să ne rugăm?» Le-a zis lor bătrânul: «Nu este trebuință a vorbi multe, ci a întinde adeseori mâinile și a zice: Doamne, precum vrei și precum știi, miluiește! Iar de îți stă război asupra, zii: Doamne, ajută-mi! Și El știe ce e de folos și face cu noi milă»”⁴⁴.

„Un frate a zis lui avva Antonie: «Roagă-te pentru mine!» Zis-a lui Bătrânul: «Nici eu nu te miluiesc, nici Dumnezeu, dacă tu însuși nu te vei sili și nu te vei ruga lui Dumnezeu»”⁴⁵.

Într-adevăr, același Antonie nu pare prea exigent când este vorba de așteptările ascetice sau duhovnicești ale acelor care îl vizitează. Sfatul lui ar putea fi rezumat astfel: „Fă tot ce poți ca să reușești în ceea ce se presupune că faci!”.

Câțiva frați s-au dus la avva Antonie și i-au cerut următoarele: „S-au dus oarecari frați la avva Antonie și i-au zis lui: «Spune-ne nouă cuvânt, cum să ne mântuim?» Zis-a lor bătrânul: «Ați auzit Scriptura? Bine vă este vouă». Iar ei au zis: «Voim să auzim și de la tine părinte». Și a zis lor bătrânul: «Zice Evanghelia: De te va lovi cineva peste fața cea dreaptă a obrazului, întoarce-i lui și pe cealaltă». Zis-au lui: «Nu putem face aceasta». Zis-a lor bătrânul:

⁴⁴ Avva Macarie Egipteanul, „Cuvântul 18”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 143.

⁴⁵ Avva Antonie, „Cuvântul 18”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 8.

«De nu puteți întoarce și pe cealaltă, măcar pe aceea una s-o suferiți». Zis-au lui: «Nici pe aceasta nu putem». Zis-a bătrânul: «Dacă nici aceasta nu puteți, nu dați în locul aceleia ce ați luat». Și au zis ei: «Nici aceasta nu putem». Deci, zis-a bătrânul ucenicului său: «Fă-le lor puțină fiertură, căci sunt neputincioși. Dacă aceasta nu puteți și aceea nu voiți, ce să vă fac vouă? De rugăciuni este trebuință»⁴⁶.

Scopul este să faci un efort, pur și simplu să-ți spui rugăciunile. Și spunând rugăciunile – parte din timp sau cea mai mare parte a timpului – rezultatul este că devii identificat cu rugăciunea. Cuvântul „rugăciune” implică o ființă umană în actul rugăciunii. Părinții și Maicile Deșertului au devenit ca niște candelere aprinse pentru rugăciune. Avva Lot merse să-l vadă pe avva Iosif de la Panefo și-i spuse: „Avvo, după puterea mea îmi fac puțină pravilă și puținul post și rugăciunea și citirea și liniștea și după puterea mea sunt curat cu cugetele. Ce am a mai face? Deci, sculându-se bătrânul, și-a întins mâinile la cer și i s-au făcut degetele ca zece făclii de foc. Și i-a zis: De voiești, fă-te tot ca focul!”⁴⁷.

Rugăciunea era centrul vieții în deșert și consta din psalmodiere (rugăciune cu voce tare – recitarea Psalmilor și a altor fragmente din Sfintele Scripturi pe care toată lumea trebuia să le cunoască pe de rost) și contemplare. Ce numim astăzi rugăciune contemplativă era numită *ήσυχία*, în latină termenul desemnat este *quies*, adică „liniște” sau „odihnă”. Acest termen elocvent a persistat în tradiția monahală grecească sub forma „isihia”, dulce odihnă. *Quies* este o întoarcere tacită spre sine, ajutată de repetarea cu voce joasă a unei singure fraze din Sfânta Scriptură – cea mai populară fiind rugăciunea vameșului (Lc. 18, 13): „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!”. „Într-o formă prescurtată, această rugăciune a devenit «Doamne, miluiește!» (*Κύριε, ἐλέησον*) – repetată în sine de sute de ori pe zi, până devenea la fel de spontană și instinctivă precum respirația”⁴⁸.

⁴⁶ *Ibidem*, „Cuvântul 21”, p. 9.

⁴⁷ Avva Iosif de la Panefo, „Cuvântul 6”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folosite ale Sfinților Bătrâni...*, p. 118; a se vedea și John Chryssavgis, *op. cit.*, pp. 147-150 *et passim*.

⁴⁸ Thomas Merton, *op. cit.*, p. 26.

Rugăciunea este respirația sufletului și temelia vieții duhovnicești. Ea ajută atât la lucrarea pocăinței și a despătimirii, cât și la cultivarea virtuților. A fost numită și „maica virtuților”, pentru că cel ce se roagă se unește cu Dumnezeu, iar această uniune sfântă îi aduce nevoitorului cel mai mare folos, căci unit fiind cu Dumnezeu în rugăciune, devine ca Dumnezeu: iubitor, iertător, drept, pur, plin de milă, îngăduitor etc.

La judecată, Domnul nu ne va reproșa pentru că nu am făcut minuni, ci pentru că nu ne-am pocăit

Convingerea Părinților era că, în ziua judecății, Domnul nu ne va reproșa că nu am făcut minuni sau că nu am înțeles Tainele, nici că nu am posedat elocvența anticilor sau teologia lor. Ci ne va judeca pentru că nu am trăit o viață de lacrimi și amărăciune din cauza păcatelor noastre – da, pentru aceasta, vom fi certați. „Zise avva Clement: «Dumnezeu nu ne va certa că n-am săvârșit minuni, că n-am aflat taine sau că n-am avut tăria pilduitoare a Bătrânilor, nici știința lor, dar ne va mostra că n-am rămas să plângem și să gemem din rărunchi toată viața noastră din pricina păcatelor noastre. Da, pentru aceasta ne va aduce vină»”⁴⁹.

Avva Sisoe de la Sketis, numit și *Tebanul*, care a fost inițial ucenic al avvei Macarie Egipteanul și, ulterior, al avvei Antonie cel Mare și care s-a nevoit peste șaptezeci și doi de ani în deșert, la bătrânețe, când s-a îmbolnăvit, aflându-se în proximitatea morții, șezând bătrâni lângă dânsul, a grăit unora. „Iar ei l-au întrebat: «Ce vezi, avvo?» Și el le-a răspuns: «Văd pe unii că vin la mine și-i rog să mă lase puțin să mă pocăiesc». I-a zis lui unul din bătrâni: «Și de te vor lăsa, de acum poți să te folosești spre pocăință?» I-a zis lui bătrânul: «Deși nu pot face, dar suspin în sufletul meu puțin și îmi este de ajuns»”⁵⁰.

În același duh al Părinților deșertului, Cuviosul preot Vichentie Mălău († 1945) de la Mănăstirea Secu, județul Neamț, a zis cătorva călugări, care au venit la el și i-au cerut cuvânt de mântuire: „Părinților, de nimic nu ne va întreba Hristos la judecată, decât

⁴⁹ *Pateric. Ziceri inedite ale părinților pustiei...*, p. 360.

⁵⁰ Avva Sisoe, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 49, p. 231.

numai atât: Pentru ce nu ne-am pocăit? Pentru ce nu ne-am plâns păcatele? Pentru ce am rămas cu candelile stinse? Deci, siliți-vă, dragii mei, siliți-vă la pocăință. Că, iată, vine noaptea, când ni-meni nu mai poate lucra nimic. Vine moartea fără veste și ne găsește în păcate. Să fim gata, părinților, să fim gata de drum!”⁵¹

**„Totdeauna m-am silit, după putința mea,
ca să-l folosesc pe fratele meu întâi și apoi pe mine,
știind că folosul fratelui meu este roada mea”**

Solidaritatea părinților cu ceilalți – fie ei călugări sau mireni – este rădăcina acelor extraordinare gesturi de compasiune care punctează paginile *Patericului*. Spre exemplu, un frate care a păcătuit a fost dat afară din biserică de către preot. Avva Visarion a ieșit împreună cu el afară, zicând că și el este păcătos⁵².

În luptă – în chiar locul unde îl întâlnesc pe Dumnezeu și unde sunt iubiți de El – ei descoperă și cum să-i iubească pe alții, convingși fiind că oricine iubește pe Dumnezeu nu-l iubește doar pe aproapele lui, „ci și întreaga creație: copacii, iarba, florile. El iubește orice cu aceeași dragoste”⁵³.

În nevăzutul război discern moduri de a îmbrățișa slăbiciunea altora și învață cum să fie empatici, ca și Dumnezeu. Cel pătruns de adevărata iubire își pune sufletul său pentru mântuirea fratelui. „Doi frați au mers împreună la un târg, ca să-și vândă lucrul mâinilor lor și dacă au intrat în târg, s-au despărțit unul de altul. Iar unul cu meșteșugul și îndemnarea diavolului s-a înșelat și a căzut în păcatul curviei. După aceea, aflându-l pe el fratele, i-a zis: «Să mergem, frate, la locul și chiliile noastre». Acesta a zis: «Eu, frate, astăzi nu voi merge cu tine». Iar fratele, auzind acel cuvânt, s-a minunat și l-a întrebat zicând: «Pentru ce, frate, zici că nu vei merge cu mine?» El a oftat și i-a spus, zicând: «Eu, frate, după ce te-ai dus tu și te-ai depărtat de mine, am căzut cu o femeie în păcatul curviei și de aceea nu voi merge acum cu tine la chilia

⁵¹ Arhim. Ioanichie Bălan, *op. cit.*, pp. 567-568.

⁵² Avva Visarion, „Cuvântul 7”, *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 44.

⁵³ Arhim. Ioanikkios Kotsonis, *op. cit.*, p. 26.

mea». Fratele, auzind acestea, și văzându-l foarte mâhnit, scârbit și deznădăjduit și vrând ca să-i scoată sufletul din pieirea deznădăjduirii, i-a zis: «Frate și eu, dacă m-am despărțit de tine, am căzut în același păcat. Pentru aceea dar, frate, să mergem degrabă la chiliile noastre și cu osârdie să ne pocăim și Dumnezeu ne va ierta greșeala și păcatul nostru». Și așa, ascultând fratele, a mers la chilia sa și mergând la bătrânul, și-au mărturisit amândoi împreună căderea lor în păcatul curviei. Iar bătrânul le-a dat canon de pocăință; și amândoi, cu dragoste primind canonul, se rugau lui Dumnezeu unul pentru altul. Văzând Dumnezeu silința și oste-neala pe care o făcea fratele cel ce nu căzuse în păcat pentru dragostea și mântuirea fratelui său, peste puține zile i-a iertat păcatul. Și l-a înștiințat Dumnezeu pe bătrânul, că pentru multa dragoste a fratelui ce n-a greșit, s-a iertat păcatul celui ce a greșit. «Iată fraților, a zis bătrânul, aceasta este dragostea cea adevărată, ca să-și pună cineva sufletul său pentru mântuirea fratelui»⁵⁴. Atleții duhovnicești din deșert erau neîntrețuți în a-și purta sarcinile unii altora și așa împlinind desăvârșit legea lui Hristos. Sunt paradigmatici pentru noi și în privința aceasta. „Un pustnic aflând un om îndrăcit și care nu putea să postească s-a rugat lui Dumnezeu să se mute la dânsul dracul și acela să se slobozească. L-a ascultat deci Dumnezeu și a intrat dracul în pustnic, depărtându-se de la omul acela, iar pustnicul fiind îngreuiat de drac, răbda nevoindu-se în post și rugăciune. După puține zile, pentru dragostea lui, mai mult a izgonit Dumnezeu și de la dânsul dracul»⁵⁵. „Povestit-a oarecine și despre un frate, care căzuse în păcat, că mergând el la avva Lot se tulbura intrând și ieșind, neputând să șadă. Și i-a zis lui, avva Lot: «Ce ai, frate?» Iar el a zis: «Păcat mare am făcut și nu pot să-l spun părinților». I-a zis lui bătrânul: «Mărturisește-l mie și eu îl voi purta pe el!» Atunci i-a zis lui: «În desfrânare am căzut și am jefuit ca să dobândesc lucrul». Și i-a zis lui bătrânul: «Îndrăznește, că este pocăință! Du-te și șezi în peșteră și postește douăzeci de zile și eu voi purta cu tine jumătatea păcatului!» Deci, după ce s-au împlinit trei săptămâni, s-a încredințat bătrânul că a primit Dumnezeu pocăința fratelui. Și

⁵⁴ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, pp. 306-307.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 375.

a rămas, supunându-se bătrânului până la moartea lui⁵⁶. Altădată, a venit un frate la un bătrân și i-a zis: „Părinte, fratele meu mă slăbănogeste, ducându-se aici și acolo și mă necăjește». Iar bătrânul l-a rugat, zicând: «Poartă neputința fratelui tău și Dumnezeu văzând lucrul răbdării tale, îl întoarce pe el, că nu este lucru cuviincios să porți pe cineva cu asprime, căci drac pe drac nu scoate, ci mai vârtos cu bunătatea, fiindcă și Dumnezeu nostru cu binele îi poartă pe oameni». Și a povestit bătrânul, zicând: «Erau în Tebaida doi frați. Unul luptat fiind de războiul curviei și stăpânit de gânduri zicea către celălalt: Mă duc în lume. Iar celălalt plângând, zicea: nu te las, frate, să mergi în lume și să-ți pierzi toate ostenele tale și fecioria ta. Dar acela nu-l asculta, zicând: Nu șed, de nu mă voi duce. Deci sau vino cu mine și iarăși mă voi întoarce cu tine, sau slobozește-mă și voi rămâne în lume. Nedumerindu-se fratele, s-a dus la un bătrân și i-a povestit lui acestea. Iar bătrânul i-a zis: «Du-te cu dânsul și Dumnezeu pentru osteneala ta nu-l va lăsa să cadă!» Și sculându-se, au venit în lume. După ce au ajuns la un sat, văzând Dumnezeu osteneala cea pentru dragostea fratelui, a ridicat războiul de la fratele cel ce se lupta și ușurându-se acela, i-a zis lui: «Iată, frate, socotește că am păcătuit, dar ce am dobândit din aceasta? Să ne întoarcem la chilie». Și s-au întors nevătămați amândoi⁵⁷. Vederea propriilor păcate echivalează, pentru Părinții pustiei, a fi la măsura învierii morților. Prin aceasta, omul devine capabil să-și accepte și să-și iubească aproapele ca pe un frate, fără a-l judeca.

În aceeași ordine de idei, pilduitoare este și minunata întâmplare cu doi frați ce erau la chilii. La un moment anume, cel care era cel mai bătrân, l-a rugat pe cel mai tânăr, zicând: „«Să petrecem (duhovnicește, *n.n.*) împreună, frate». Iar el zicea: «Eu sunt păcătos și nu pot să petrec împreună cu tine, avvo». Acela îl ruga pe dânsul, zicând: «Cu adevărat putem». Și era bătrânul curat și nu voia să audă că fratele are gânduri de curvie. Deci i-a zis fratele: «Lasă-mă o săptămână și iarăși vom vorbi!» Și după o săptămână, vrând cel mai tânăr să-l încerce, i-a zis: «În mare ispită am

⁵⁶ Avva Lot, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 2, p. 135.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 381.

căzut, avvo, săptămâna aceasta, că ducându-mă în sat pentru o trebuință, am căzut cu o femeie». Zis-a lui bătrânul: «Este pocăință?» Răspuns-a fratele: «Este, cu adevărat». Zis-a bătrânul: «Eu port jumătate din păcat și tu cealaltă jumătate». Atunci i-a zis lui fratele: «Acum putem să fim împreună». Și au petrecut împreună până la sfârșitul lor”⁵⁸.

Părinții cuvioși nu doreau să se folosească doar pe ei înșiși în deșert, prin asceza și strădaniile lor, ci să ajute și la zidirea suflească a aproapelui, fie el călugăr sau mirean. Această iubire a părintelui duhovnicesc care susține că poartă păcatele ucenicilor săi este o urmare/imitație a iubirii părintești a lui Dumnezeu și poate fi întâlnită nu numai în spiritualitatea Părinților egipteni sau palestinieni din deșert, ci în întreaga Biserică. În acest sens, un bătrân îmbunătățit duhovnicește, al cărui nume nu ni s-a păstrat, menționează: „Fiilor, eu niciodată, din tinerețile mele, n-am vrut să mă folosesc numai pe mine, iar pe fratele meu să-l las nefolosit. Totdeauna m-am silit după puțința mea, ca să-l folosesc pe fratele meu întâi și apoi pe mine, știind că folosul fratelui meu este roada mea”⁵⁹. S-au lăsat purtați de îndemnul Sfântului Apostol Pavel, care zice: „Bucurați-vă cu cei ce se bucură; plângeți cu cei ce plâng” (Rom. 12, 15) și l-au transpus în faptă. Și-au făcut loruși lege ca din ceea ce este al aproapelui „trebuie fiecare să simtă și să pătimească împreună cu el întru toate, să se bucure împreună și să plângă împreună. Și așa să se afle, ca și cum ar fi purtat trupul aceluia, precum este scris: un trup suntem întru Hristos. Și iarăși: a celor ce au crezut, inima este una singură”⁶⁰. Folosul celuilalt și nu folosul propriu era căutat cu prioritate în lucrările lor. „Un bătrân și-a trimis ucenicul în Egipt să aducă o cămilă să-și ducă coșnițele”⁶¹. Iar după ce a adus fratele cămila în schit, l-a întâmpinat alt bătrân și i-a zis: «De știam că te duci în Egipt ți-aș fi zis să-mi aduci și mie o cămilă». Și mergând fratele a spus părintelui său cuvântul bătrânului, iar el auzind, i-a zis fratelui: «Ia cămila și du-o la el, și zi-i: Iată, nu ne-am terminat coșnițele! Ia

⁵⁸ *Ibidem*, p. 382 sqq.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 379.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 379 sq.

⁶¹ Coșnițele, adică acele coșuri mici de nuiele sau de papură cu o toartă sau două.

cămila și fă-ți treaba și mergi împreună cu el în Egipt. Apoi adu iarăși cămila, ca să luăm și vasele noastre». Și mergând fratele, a încărcat cămila cu coșnițele bătrânului, și s-au dus împreună în Egipt. După ce a descărcat cămila, luând-o, i-a zis bătrânului: «Roagă-te pentru mine!» Iar acesta i-a zis: «Unde te duci?» Zis-a fratele: «La Schit, ca să aduc coșnițele noastre». Bătrânul auzind aceasta s-a smerit și a pus metanie plângând și zicând: «Iertați-mă, că dragostea voastră cea multă mi-a luat roada!»⁶².

„Se (mai) povestea despre un frate că făcând coșnițe și punându-le toate l-a auzit pe vecinul lui zicând: «Ce să fac, că târgul este aproape și nu am toate să pun la coșnițele mele?» Și mergând acela a dezlegat toartele coșnițelor lui și le-a adus la frate, zicând: «Iată, acestea îmi prisosesc, pune-le la coșnițele tale!» Și a făcut de a sporit lucrul fratelui, iar pe al său l-a lăsat»⁶².

Înțeleg că sunt ca alții, nu prin virtuțile și puterile lor, ci în special prin greșeli și imperfecțiuni. În deșert, chemarea la desăvârșire este primită ca o invitație la iubire; este percepută în lumina poruncii lui Hristos: „Fiți, dar, milostivi, precum și Tatăl vostru este milostiv” (Lc. 6, 36). De aceea, ca un dumnezeu pe acest pământ, avva Macarie Egipteanul acoperă greșelile altora, pe care le-a văzut, ca și cum nu le-ar fi văzut; și pe cele pe care le-a auzit, ca și cum nu le-ar fi auzit⁶³.

Cuviosul Antonie nu se mai teme de el însuși, de păcatele lui, nici chiar de Dumnezeu. Nu se mai compară cu ceilalți. A învățat acum să iubească. Când îți cunoști și-ți îmbrățișezi punctele slabe, atunci poți învăța să te iubești; atunci înveți să „iubești pe Domnul Dumnezeuul tău cu toată inima ta (...) și pe aproapele tău ca pe tine însuși. Mai mare decât acestea nu este altă poruncă” (Mc. 12, 30-31). „Avva Antonie a zis: «Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, ci îl iubesc pe El. Că dragostea scoate afară frica»”⁶⁴.

Cuviosul Antonie învățase că frica este o energie care ne înfrânează; este utilă doar în disciplina abstenenței, a înfrânării. Dragostea, pe de altă parte, ne ajută să creștem; ne deschide disciplina

⁶² *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 475 sq.

⁶³ Avva Macarie Egipteanul, „Cuvântul 31”, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare...*, p. 146.

⁶⁴ Avva Antonie, „Cuvântul 34”, *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, p. 33.

postului și a autocontrolului pentru a învăța cum să împărtășim și să vindecăm. Experiența deșertului era o teologie și o spiritualitate bazate pe dragoste. Frica neagă trupul și lumea; dragostea afirmă fiecare detaliu al vieții și lumii noastre. Frica ne învață să renunțăm; dragostea ne învață să împărtășim. Țelul în deșert era unul clar: să înveți să iubești. Nu se referea la învățarea tehnicilor pentru obținerea unor realizări impresionante în postire, veghe sau abținere. Răspunsul suprem, unic, față de noi, față de alții și față de Dumnezeu este dragostea. Orice alt răspuns nu este decât o dimensiune derivată și o versiune secundară a realității prime a dragostei⁶⁵.

Precum am văzut, acești monahi insistau să rămână umani și „obișnuiți”. Oamenii simpli care își trăiau viețile până la bătrânețe îndelungate printre stânci și nisipuri o făceau pentru că veniseră în deșert să fie ei înșiși, cu sinele lor *obișnuit*, și să uite de o lume care îi separase de ei înșiși. Nu există alt motiv rațional pentru singurătate sau pentru abandonarea lumii. Și astfel, a părăsi lumea înseamnă de fapt să o salvezi salvându-te pe tine însuși. Acesta este scopul și este unul important. Eremitii egipteni care au abandonat lumea de parcă ar fi scăpat dintr-un naufragiu nu intenționau să se salveze doar pe ei. Știau că nu puteau face nimic bun pentru ceilalți atât timp cât „se zbăteau printre resturile *navei*. Dar odată ce au pus piciorul pe teren solid, lucrurile s-au schimbat. Acum aveau nu numai puterea, dar și obligația să tragă întreaga lume la adăpost”⁶⁶.

Și aceasta este lecția lor paradoxală pentru timpurile noastre. Poate ar fi prea mult să spunem că lumea are nevoie de încă o mișcare ca aceea care i-a atras pe acești bărbați în deșerturile Egiptului și Palestinei. Timpurile noastre sunt cu certitudine potrivite pentru solitari și sihaștri. Dar simpla reproducere a simplității, austerității și rugăciunilor acestor suflete primitive nu constituie un răspuns complet sau satisfăcător. „Trebuie să-i depășim și să-i depășim pe toți aceia care, în timpurile lor, au depășit limitele pe care chiar ei le impuseseră. Trebuie să ne eliberăm prin propriile mijloace de implicarea într-o lume care se aruncă în mijlocul

---

⁶⁵ John Chryssavgis, *op. cit.*, pp. 151-153 *et passim*.

⁶⁶ Thomas Merton, *op. cit.*, p. 27.

dezastrului. Dar lumea noastră este diferită de a lor. Implicarea noastră în această lume este mai radicală. Pericolul cu care ne confruntăm este de departe mai disperat. Și poate că avem mai puțin timp decât credem”⁶⁷.

Nu putem face exact ceea ce au făcut ei. Dar putem fi la fel de minuțioși și neiertători în determinarea noastră de a rupe lanțurile spirituale și de a ne elibera de dominarea compulsiunilor străine nouă, ca să ne găsim sinele, să descoperim și să ne dezvoltăm propria libertate spirituală inalienabilă și să o folosim ca să construim pe pământ Împărăția lui Dumnezeu. De mai bine de 2000 de ani, păcatele sunt aceleași, săvârșite în felurite moduri și chipuri, dar, în fond, aceleași. Însă, ce lipsește lumii de astăzi este pocăința. Dacă păcatele de acum sunt aceleași ca în secolul al IV-lea sau în alte secole trecute, pocăința, din nefericire, nu mai este aceeași, nici ca intensitate, nici ca durată. Avva Antonie a prevăzut aceste timpuri ale noastre când mulți dintre oameni „au înnebunit”, au mers din păcate în păcate, nemaiputând deosebi binele de rău, tocmai din totala penurie a unei pocăințe sincere și a unui început bun. Astfel, el prevestește, cu mai bine de șaisprezece secole, următoarele: „Va veni vremea ca oamenii să înnebunească și, când vor vedea pe cineva că nu înnebunește, se vor scula asupra lui, zicându-i că el este nebun, pentru că nu este asemenea lor”⁶⁸.

---

⁶⁷ *Ibidem*, p. 27.

⁶⁸ *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni...*, 27, pp. 10-11.